

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT MUASSASALARINING RIVOJLANISHI

Sa'dullayeva Shahrabo

Andijon davlat universiteti

3-bosqich talabasi

Shahrabosadullayeva5@gmail.com

Annotatsiya: *Hozirgi kunda barcha mamlakatlarda va yurtimizda madaniyat va san'at sohasi boshqaruviga, madaniyat muassasalariga juda katta e'tibor qaratilmoqda. Sababi madaniyat va san'at sohasi boshqaruviga yangicha bilim, yangicha ko'nikma va yangicha dunyoqarash tobora kuchaymoqda. Shuning uchun ham ushbu maqolada, madaniyat va san'at sohasini bugungi kunda rivojlanishi haqida fikrlar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Madaniyat, san'at, raqs, maqom, baxshi, qaror, farmon, hujjat.*

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ilm-fan, madaniyat, san'at misli ko'rilmagan darajada rivoj topdi. Ushbu fonomen hodisalarning partiyaviylik, sinfiylik, g'oyaviylik kabi sohta unsurlardan tozalanishi oqibatida ularning jamiyat va millat taraqqiyotidagi o'rni va ijtimoiy ahamiyati jiddiy suratda oshdi. Shuningdek mustaqillik yillarida mamlakatimizda madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish, jahon miqyosidagi ilg'or tajribalar asosida zamonaviy madaniyat va san'at muassasalari barpo etish ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ijodkor ziyolilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash masalalariga davlatimiz tomonidan ustuvor ahamiyat qaratib kelinmoqda. Shu jumladan aholi xususan yoshlarning madaniy saviyasini yuksaltirish, ularni milliy va umumbashariy madaniyatning eng yaxshi namunalaridan bahramand etish, shu asosda ma'naviy yetuk, barkamol shaxslarni tarbiyalash, yosh iste'dod egalarining qobilyati va salohiyatini ro'yobga chiqarish borasida keng ko'lamlil ishlar amalga oshirildi. 1991-yil 1-sentabr kuni O'zbekiston Mustaqil deb e'lon qilinishi, Milliy istiqlolga erishuvimiz xalqimizning ma'naviyat va madaniyatini yanada yuksaltirish imkoniyatini berdi. Bu shunday ne'matki, ajdodlar tomonidan yaratilgan madaniy-ma'naviy merosga xalq milliy ruhiyati orqali nazar tashlashga, uning sarchashmalarini qalban his qila bilish, xalqona milliy va diniy e'tiqodlarga chuqur ehtirom ila qarash imkoniyatini yaratib berdi. Milliy istiqlol mohiyatiga tushunib yetilgan taqdirdagina kishilarda chin Vatanparvarlik hissi uyg'ondi, nafaqat o'tmish madaniy merosini balki zamonaviy, qolaversa, xalqning kelajak madaniyati va ma'naviyati masalalarini ham chuqurroq anglab yetish hissi paydo bo'ladi. Milliy istiqlol shunday qudratli kuchga egaki, o'z millati, xalqi va elatining taqdiri, madaniyati va milliy qadriyatlar uchun kurash har bir fuqaroning insoniy e'tiqodiga aylandi. O'z navbatida, milliy madaniyatning taraqqiyoti har bir insonning zamonaviy taraqqiyot oqimiga qo'shilib ketishiga yordam berdi. Istiqlolning dastlabki kunlaridanoq musiqa san'ati bo'yicha qator ko'rik-tanlovlar o'tkazila boshlandi. Xususan 1992-yili Toshkent

shahrida tanbur, qo'shnay, sunray va boshqa soz ijrochilarining "Asrlarga tengdosh navolar" deb nomlangan Respublika ko'rik tanlovi, aprel oyida Toshkent viloyatida havaskor qo'g'irchoq teatrlari jamoalarining ko'rik-tanlovi, shuningdek mashhur san'atkorlar Jo'raxon Sultonov, Saidjon Kolonov, Komiljon Jabborov, Komiljon Otaniyozov shu kabilarning asarlari ijrochilarning "Boqiy ovozlari" deb nomlangan ko'rik-tanlovlari o'tkazildi. Shu yili Xorazm viloyatida folklor jamoalarining askiya, qiziqchi, va masxarabozlarning Qo'qonda o'tkazilgan IX an'anaviy ko'rik tanlovi, lapar, yalla, ijrochilarning Toshkent shahrida o'tkazilgan IX an'anaviy ko'rik tanlovi milliy san'atimiz rivojiga katta hissa bo'lib qo'shildi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng demokratik fuqarolik, odil jamiyat qurish maqsad qilib olindi. Madaniyat komil insonni shakillantirishga xizmat qila boshladi. Bu borada ulkan tarixiy va jahonshumul ishlar amalga oshirildi.

Jumladan:

-
adimiy tariximizning haqqoniy , chuqur va har tomonlama o'rganilishi, tarixiy mavzulardagi sovet davrida taqiqlangan asarlarning chop etilishi xalqimiz ilmiy-tarixiy ongini shakillantirishda muhim ro'l o'namoqda;

-
horolar davrida qilingan yoki cheklangan madaniy qadriyatlar- tarixiy xotira, milliy ong, milliy o'yinlar, tarixiy me'morchilik san'ati, ko'pgina an'anaviy ijod turlari tiklandi;

-
alq odatlari, marosimlari va bayramlarining tiklanishi va yangi bayramlarning joriy etilishi xalq ma'naviy hayotiga yangi ruh va mazmun bag'ishlamoqda;

-
iniy qadriyatlarning tiklanishi eski masjid va madrasalarning ta'mirlanishi yangilarning barpo etilishi, diniy adabiyotlar nashr etilishiga keng imkoniyatlar yaratilishi respublikamizda vijdon erkinligini ta'minlamoqda;

-
'zbek tilining davlat til darajasiga ko'tarilishi dilni quvontirdi. O'z navbatida jahon tillarini o'rganish ehtiyoji bizni olamga yuz tutishimizga, jahon hamjamiyatiga qo'shilishga, umuminsoniy qadriyatlarni yanada kengroq o'zlashtirishimizga yordam bermoqda; - xalq ijodi milliy amaliy san'atimiz jonlanib rivoj topib vatandoshlarimiz va xorijliklarni lol qoldirmoqda[1].

O'zbek san'ati jahonga tanilmoqda, ko'plab folklor jamoalari, jumladan Toshkentning "Kamalak", Andijonning "Sumalak", Xorazimning " Meros" kabi folklor-etnografik ansambllari xorijiy mamlakatlarga tashrif buyurib, xalqaro anjumanlarda qatnashib, ajnabiylar e'tiboriga nodir san'atimiz durdonalarini havola etishmoqda. Chet ellarda o'zbek xalq madaniyati va ijodiga oid ko'plab kitoblar, maqolalar chop etilmoqda. O'zbek xalq ertaklari, maqollari, iboralari, afsonalarining Xitoy, Eron, Turkiya, Germaniya, va AQSHda nashr etilgani quvonchli holdir. Vatanimizda xalq madaniyatini taraqqiy ettirish borasida ulkan tarixiy ishlar amalga oshirganligini

butun jahon tan olmoqda. Shuni bemalol aytishimiz mumkinki, mustaqil O'zbekiston madaniyatining yangi mustahkam poydevori yaratildi.

Mustaqillik yillarida badiiy adabiyotda milliylik, ming yillik tarixiy ijodiy an'analar, umuminsoniy qadriyatlar, erkin fikr yuritish tamoyillari tiklandi. Badiiy adabiyotda mustaqillikni asrab avaylash, ozod va obod Vatan qurish barkamol insonni tarbiyalash, milliy o'zlik anglash kabi masalalar bosh mavzu bo'lib qoldi. Abdulla Oripov, Odil Yoqubov, Pirimqul Qodirov, Xurshid Davron kabi ijodkorlarning tarixiy roman, pyesa va qissalarida ulug' bobokalonimiz Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Bobur va boshqalarning siymolari umuminsoniy va milliy qadriyatlarga mos tarzda yangicha talqinda yoritildi. Shuningdek mustaqillik davri adabiyotining yalovbardorlari O'zbekiston qahramonlari Said Ahmad, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Muhammad Yusufilar ijodiy faoliyati bilan butun xalqimiz faxrlanadi[2].

Bugungi kunda san'atda (musiqa, raqs, teatr, tasviriy san'at)da xalqning ongi va qalbini qamrab oluvchi sehirlu kuch borligini inkor etib bo'lmaydi. Bu mo'jizaviy imkoniyatdan xalqimiz ongini o'stirish va ruhini tetiklashtirishda samarali foydalanish zarur. San'at asarlarida tarixiy merosga, milliy qadriyatlarimizga murojaat etila boshlangani quvonchli hol. Biroq hozirgi yaratilayotgan san'at asarlarining saviyasi yetarli darajada emas. Shuni bilish kerakki buyuk qadriyatlar haqida past saviyada gapirib bo'lmaydi. Masalan yuksak g'oyalarni ifoda etish uchun o'sha darajadagi ijodkor kerak. Agar Ahmad Farg'oniy haqida spektakl yaratayotgan dramaturg, rejissiyor va aktyorning g'oyaviy, falsafiy, ma'naviy va madaniy saviyalari past bo'lsa, mantiq talab qilgan yuqori darajadagi teatr asari yaratilmaydi. Past darajadagi asarlar, aholining madaniy saviyasini yuqoriga ko'tara olmaydi. Shuni unutmashimiz kerakki nazariy jihatdan bitta qo'shiq yoki bitta badiiy film bilan jahonga tanilishimiz mumkin.

Yangilanayotgan O'zbekiston sharoitida madaniyat va san'at innovatsion rivijlantirish juda katta dolzarflik kasb etayotgan muhim masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa madaniyat va san'at muassasalari tomonidan aholiga ko'rsatiladigan xizmatlarning sifat darajasini oshirish borasida yangi yondashuvlar ishlab chiqilishini bugungi hayotimiz ham taqozo etmoqda. Barcha sohalarida tobora kuchayib borayotgan umumiy boshqaruvning innovatsion usullardan oqilona foydalanish, xodimlarning kasbiy saviyasini oshirish kabi jiddiy vazifalarni qo'yimoqda. Hozirgi vaqtda hammamizga ma'lumki fan-texnika yutuqlari rivojlanib, tobora yuksak cho'qqilarni zabt etib kelmoqda. Har bir sohaga innovatsiyalar joriy etilib, amalda tadqiq qilinib kelinmoqda. Jumladan Respublikamizda madaniyat sohasining yangi tizimi vujudga kela boshladi. Jumladan Respublika "Ma'naviyat va ma'rifat kengashi", "Ta'lim markazi", "O'zbekkino", "O'zbeknavo", "O'zbekmuzey", "O'zbekteatr", "Badiiy akademiya", Milliy madaniy markazlar" kabi ko'plab madaniy ma'rifiy tashkilotlarning tuzilishi Respublika ma'naviyati sohalarining ravnaq topishiga zamin bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining 2009-yili 7-aprel PQ-1091-son "Yagonasan, muqaddas Vatan respublika ko'rik-tanlovni o'tkazish to'g'risida"gi qarori

mamlakatimiz madaniyati va san'at xususan, yoshlar ijodi ravnaqida muhim hodisa bo'ldi. Bu ko'rik- tanlovini bosh maqsadi; millatimiz, xalqimiz, eng avvalo ertangi kunimizning ishinchi bo'lgan yoshlarimiz qalbida o'z Onavataniga bo'lgan mehr muhabbat, sadoqat tuyg'ularini uyg'otish, Vatanni sharaflaydigan, ulug'laydigan, qadr-qimmatini, sha'ni, shavkatini ifodalaydigan mazmunan teran qo'shiqlar yaratish, shu bilan birga yoshlar orasidan iste'dod sohiblarini izlab topish va kashf etishdan iborat bo'ldi. Shu bois ushbu ko'rik- tanlovni o'tkazib kelinayotgan barcha tanlovlarning umumlashmasi, desak mubolag'a bo'lmaydi. O'zbek madaniyatining xalqaro nufuzi osha boshladi. Eng avvalo, ajdodlarimiz merosini tiklash bo'yicha qilinayotgan keng ko'lamli ishlarimizni jahon hamjamiyati tan olmoqda. Bu boradagi olamshumul ishlarimizni o'rganish uchun dunyoning ko'pgina mamlakatlari, chunonchi, Amerika, Norvegiya, Gollandiya, Farnsiya, Germaniya. Turkiya kabilardan tashrif buyurgan mutaxassis olimlar ham amalga oshirilayotgan ishlarga tahsin aytmoqda. Shuningdek davlat tizimida yangidan tuzilgan ko'pgina tashkilotlar, masalan " O'zbektele-radio kompaniyasi", "O'zbekino", "O'zbekiston badiiy akademiyasi", "O'zbekteatr", "O'zbekturizm", kabilarning samarali faoliyat ko'rsatishi natijasida manashunday yutuqlarga erishib kelmoqdamiz . Va mustaqillik sharofati bilan madaniyat va san'atni yanada rivojlantirish uchun bir qancha jamg'armalar tuzildi. Masalan ijodiy tashkilotlar orasida yozuvchilar, bastakorlar, me'morlar uyushmalarining faoliyati diqatga sazovordir[4].

Keyingi yillarda milliy madaniyatimiz va san'atimizni rivojlantirish maqsadida istiqbol yillarida amalga oshirilgan ishlarning mazmun-mohiyatini tanqidiy-tahlil qilish chuqur o'rganish vas hu asosda boshqaruv tizimini qayta shakillantirish va takomillashtirish, bunda madaniyat va san'atning jamiyat siyosiy hayotida nomoyon bo'lishi hamda xalqimiz turmush tarzida tutgan ulkan roldan oqilona foydalanish kabi o'ta muhim jihatlarga alohida e'tibor qaratish lozimligi kun tartibining asosiy masalasi sifatida ko'rib chiqildi. Shunga ko'ra davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan Madaniyat va sport ishlari vazirligi tugatilib, Prezident Farmoniga muvofiq uning negizida O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport davlat qo'mitasi tashkil etildi. 2017-yil 16-avgustda "O'zbekiston davlat va san'at va madaniyat institutining Farg'ona mintaqaviy filialini tashkil etish to'g'risida Prezident qarorining imzolanishi mamlakatimiz madaniyati va san'ati tarixida alohida ahamyatga ega bo'ldi. 2017-yil 16-oktabrda "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi huzurida Madaniyat va san'atni rivojlantirish jamg'armasini tashkil etish to'g'risida", 2018-yil 27-iyunda O'zbekiston davlat filarmoniyasi faoliyatini tashkil etish chora tadbirlari to'g'risida" prezident farmonlari imzolandi. 2017-yil 17-noyabr milliy madaniyatimiz solnomasining so'ngi to'rt yilligi unutilmas kunlardan biri bo'ldi. Xuddi shu sanada Prezident Sh.Mirziyoyev" O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorni imzoladi. Ushbu qaror milliy madaniyatimiz timsollaridan biri bo'lgan maqom san'ati istiqboli borasidagi tarixiy hujjat bo'lib qolishi shubhasiz, albatta. Endi esa aslini

sohtadan, haqiqiyini nusxadan ajratish vaqti keldi,oldi-qochdi, soxta qo'shiqchilarning kuylariga chek qo'yildi. Qarorda milliy maqom san'atini rivojlantirishning ma'naviy-axloqiy kamolotda tutgan o'rni, qadimiy milliy-ma'naviy qadriyatlar va an'analarni tiklash hamda boyitish shuningdek, bozor munosabatlari sharoitida mumtoz san'atimiz taraqqiyotini davlat yo'li bilan qo'llab quvvatlash kabi juda muhim masalalar qamrab olingani soha istiqbolida muhim ahamyat kasb etdi. Mazkur qarorga asosan mumtoz qo'shiqchilik san'at yo'nalishida to'planib qolgan kamchilik va muommalarni bartaraf etish, o'zbek maqom san'ati tarixinichuqur o'rganib, ilmiy nazariy tadqiqotlar olib borishi o'quv-uslubiy adabyotlar chop etish, o'ziga xos ijro maktablari va an'analarni yangi bosqichga ko'tarish, uning 'oltin fondi'ni yaratish va boyitish, xalqaro nufuzini oshirish va keng targ'ib qilish maqsadida O'zbek milliy maqom san'ati markazi tashkil etildi. Har ikki yilda bir marta Shahrisabz shahrida Xalqaro maqom san'ati festevalini o'tkazish "Eng yaxshi maqom xonandasi", "Eng yaxshi maqom sozandasi", "Eng yaxshi maqom ustoz", "eng yaxshi yosh maqom targ'ibotchisi" kabi naminatsiyalar bo'yicha mukofotlar ta'sis etish kabi bir qator vazifalar maqom markazi zimmasiga yuklanadi. Mamlakatimizda 2018-yilda ham madaniyat va san'atni rivojlantirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.19-20- yanvar kunlari Surxandaryo viloyatiga tashrif chog'ida Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan yosh avlodni milliy ma'naviy qadriyatlarimiz, ona yurtga va ajdodlar merosiga yuksak sadoqat ruhida tarbiyalash, milliy madaniyatimizning noyob durdonasi bo'lgan baxshichilik va dostonchilik san'atini rivojlantirish maqsadida Termiz shahrida Baxshilar maktabi tashkil etildi. Milliy madaniyatimizning jon tomiri bo'lgan avloddan-avlodga o'tib, sayqallanib, xalqimiz badiiy tafakkurining boy va eng qadimiy an'analari, so'nmas ohanglarini o'zida jamlagan, bir-biridan sara terma va dostonlarni butun salobati bilan asrlar davamida asrab- avaylab kelayotgan onayurtga sadoqat, mehr-muhabbat, birodarlik va qahramonlikni, mardlik va jasoratni tarannum etuvchibaxshichilik san'atini qayta tiklash va ommalashtirish maqsadida Prezidentimizning "Xalqaro baxshichilik san'ati festevalini o'tkazish to'g'risida"gi qarorlari madaniy hayotimizdagi ulkan tarixiy voqea bo'ldi. Madaniyat va san'at sohasining eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblangan muzeylar faoliyatini takomillashtirish, ularning infratuzilmasi va moddiy-texnik bazasini zamon talablari asosida mustahkamlash borasida ham qator meyoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, ularda belgilangan vazifalar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda[3].

Xulosa qilib aytganda, Mustaqilligimizning dastlabki kunlaridanoq ajdodlarimiz tomonidan ko'p asrlar mobaynida yaratib kelingan g'oyat ulkan, bebaho ma'naviy va madaniy merosni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tariladi.Mustaqillikka erishilgandan so'ng O'zbekiston rahbariyati, eng avvalo, xalqimizning ahtiyoji orzu-istaklarini hisobga olib, azaliy bayramlarni tiklashga va yangi istiqlol bayramlarini shakillantirishga katta e'tibor berildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.Karimov farmonlari asosida "Navro'z", Ro'za hayiti", "Qurbon hayiti"lari

rasman tiklanib xalq o'rtasida keng nishonlana boshlanishi va istiqlolni sharaflaydigan bayramlar "Musaqillik kuni", "Konstitutsiya kuni" bayramlari joriy etildi.

Mustaqillik yillarida milliy kino, teatr, muzey san'atining moddiy-texnik bazasini mustahkamlanadi ular orqali o'tmishni, tarixni ko'rish, eslash, sezish, o'rganish va shuning bilan birga o'zbek xalq ijodining tiklanish va ravnaqi topish jarayoni jadal sur'atlar bilan amalga oshirildi. Shuningdek, o'lkamiz tarixini ommaga yetkazish yoshlarimizda ushuncha hosil qilish uchun "O'zbekiston tarixi" telekanali faoliyati yo'lga qo'yildi.

Mustaqillik aynan shunday ezgu ishlarni amalga oshirshga, madaniy rivojlanishga imkoniyat yaratib berdi. Respublikamizda amalga oshirilayotgan madaniy islohitlarning barchasi inson kelajagiga, ma'naviyatiga mamlakatimiz yoshlari kamolotiga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Mansurov U, To'xtaboyev A "O'zbekistonning madaniyati va san'ati tarixi" O'quv qo'llanma Toshkent: 2021.b146

2.Qoraboyev U, Soatov G'.O'zbekiston madaniyati TOSHKENT "Tafakkur-Bo'stoni" 2011. B168

3.To'ychiyeva S.Madaniyat va san'atimiz rivojidagi zarsahifalar.\\ Yangi O'zbekiston gazetasi- Toshkent 2022.B6

4.Mansurov.U, To'xtaboyev.Sh "O'zbekistonning madaniyati va tarixi" o'quv qo'llanma 2021.

5.Begmatov S.O'zbekiston xalq ma'naviyati. 2021. Toshkent